

Novel. 38, quæ habetur collat. 6, tit. 11, Ut Clerici apud proprios Episcop., etc.

41. *Objectio.* — *Solutio.* — Una vero superest objectio contra illam partem, in qua dictum est, immunitatem hanc esse de jure divino, nam inde fieret esset immutabilem, et non posse per Pontificem minui aut dispensari, quod falsum est. Nam ex consensu Doctorum, potest Pontifex causas ecclesiasticas et spiritualem jurisdictionem laicis committere; poterit ergo clericos in eisdem etiam causis regibus subicere. Respondeo, hanc exemptionem (ut dixi) esse de jure divino negative, quatenus jus divinum non dedit regibus spiritualem potestatem in clericos, vel ecclesias, aut ecclesiasticas causas. Unde quoad hoc est prorsus immutabilis divina institutio, fieri enim non potest ut rex ex vi suæ regni potestatis jus dicere possit clerico in hujusmodi causis. Neque hoc potest per ullam dispensationem honestari, quia repugnantiam contra rationem naturalem involvit. Unde etiam est jure divino prohibitum, ne quis per solam jurisdictionem regiam sine altiori jurisdictione tale iudicium usurpet; in hoc ergo dispensatio aut limitatio non cadit.

12. Non est autem sic eodem divino jure prohibitum, ne spiritualis jurisdictio laicis committatur; et ideo licet canones hoc prohibeant, et regulariter non fiat etiam per usitatam dispensationem, nihilominus de absoluta potestate Pontificis fieri non repugnat, ut cum communi sententia in libris de Censuris et Legibus diximus, et tradunt Panorm., Felin. et alii expositores communiter, in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constitutionib. Existimo autem hoc esse intelligendum de jurisdictione delegata, vel in aliquo particulari casu, nam ordinarium regimen Ecclesiæ non existimo posse regibus aut laicis committi, quia jure divino statutum est, ut per Episcopos gubernetur, ut Actorum 2 constat. Et ob eandem rationem, existimo fieri non posse ut clerici in propriis, et ecclesiasticis rebus et causis, sæcularibus principibus ordinario jure subiciantur, etiam per concessionem Pontificis; nam hoc modo multum everteretur ordinarium Ecclesiæ regimen a Christo institutum, et non potest habere justam et rationabilem causam, ob quam valide fieri posse videatur.

CAPUT III.

UTRUM PERSONÆ ECCLESIASTICÆ A JURISDICTIONE PRINCIPUM, ETIAM IN REBUS ET CAUSIS TEMPORALIBUS, EXIMI POTUERINT, ET EXEMPTÆ SINT?

1. In hoc puncto est præcipua controversia cum his schismaticis, qui, licet primatum Romani Pontificis non negent quoad spiritualem potestatem, nihilominus primatum in temporalibus, tam civilibus quam criminalibus, etiam respectu clericorum regibus temporalibus attribuunt, et ideo illud prius generatim proponimus inquirendum, an sit talis exemptio, ut postea originem, proprietates et effectus ejus speciatim declaremus. In quæstione autem proposita duo insinuantur: unum est de potestate, id est, an potuerint clerici eximi a jurisdictione regum in rebus temporalibus; aliud est, an de facto exempti sint. Hæretici enim sectatores Marsilii Paduani, et Illiricus, alique novorum schismatum inventores, constanter negant factam esse in Ecclesia eam clericorum exemptionem, quam principes temporales supremi observare teneantur. Ut autem hujus assertionis fundamentum aliquod inveniant, negant consequenter potuisse fieri in Ecclesia talem exemptionem sine gravi lapsu et errore contra jus divinum et naturale. Quam rationem astruendi hunc errorem habuisse videntur quidam Paulus Servita, et alii occulti scriptores contra libertatem ecclesiasticam, qui ante paucos annos libellos quosdam contra sedem Apostolicam sparserunt occasione Venetæ dissensionis omnibus notæ, eisque annumerandus videtur Barclaius, cui novissime Illustrissimus Bellarminus respondit; atque hos etiam rex Angliæ laudat et imitatur.

2. Ad illud autem suum fundamentum persuadendum, solum utuntur illis testimoniis Scripturæ, in quibus reges dicuntur ministri Dei, et eorum potestas a Deo esse dicitur, et ideo eorum obedientia præcipitur, tanquam jure naturæ necessaria, *propter conscientiam*, ad Rom. 13, Proverb. 8, cum similibus. Ex quibus hoc etiam principium tanquam certum statuunt, reges a Deo immediate habere potestatem et curam impositam gubernandi omnes homines ditionis suæ. Ex quo tandem inferunt, exemptionem clericorum uniuscujusque regni a suo rege esse repugnantem legi divinæ ac naturali, ac propterea esse impossibilem. Hæc autem ultima illatio in hunc modum potest a nobis deduci,

ut umbram aliquam rationis habere videatur; nam hæc exemptio vel potuit fieri a Deo ipso, vel ab aliquo homine; neutrum dici potest; ergo simpliciter introduci non potuit. Minor quoad priorem partem de Deo probatur, tum quia Deus non est sibi contrarius; si ergo ipse præcepit regibus ut haberent curam omnium hominum, qui sub imperio suo nascuntur et degunt, et his omnibus præcepit ut suis regibus obedirent, fieri non potest ut regibus potestatem in clericos subditos ademerit, vel (quod perinde est) ut clericos a principum potestate exemerit. Tum etiam quia hæc exemptio est contraria juri naturali, Deus autem vel omnino non potest dispensare in jure naturali, vel certe ordinaria potestate id non facit, maxime in lege gratiæ, et dispensatione adeo universali.

3. Altera pars de homine probatur imprimis ratione universali, quia multo minus potest homo quam Deus naturale jus evertere. Deinde ut alio dilemmate, quia si quis hominum talem exemptionem facere potuisset, aut esset Papa, aut imperator, seu rex aut princeps quilibet supremus in suo territorio: nam si hi non possunt, multo certe minus inferiores poterunt. Quod autem Papa non potuerit hanc exemptionem clericis concedere, probatur, quia non potest reges potestate sua privare, neque *regalibus prærogativis detrahere*, ut inquit rex Angliæ. Nam eadem est ratio totius et partis; si ergo Papa non potest regem aliquem christianum tota sua jurisdictione privare, ergo neque aliqua illius parte, præsertim adeo magna et notabili, qualis esset *tertia hominum et fundorum pars*, ut idem rex conqueritur. Et confirmatur, quia non potest Papa exemptionem hanc concedere clericis respectu principis ethnici et non baptizati, si clerici sint illius subditi, ut, verbi gratia, nunc est in Japone vel China; ergo neque respectu christianorum principum id facere potest. Probatur consequentia, quia reges christiani non sunt minus supremi in temporalibus quam reges ethnici, et quamvis demus christianos principes esse subditos spiritualiter Summo Pontifici (quod rex Angliæ et Protestantes non admittunt), hoc nihil confert, ut eos possit sua temporali jurisdictione privare; in hoc ergo æquiparantur principibus ethnicis, et nullo modo Ecclesiæ subditis. Dicet fortasse aliquis, hoc ad summum probare, non potuisse Pontifices hoc facere invitis regibus christianis, ex consensu autem illorum potuisse. Sed hoc imprimis

non sufficit ad repugnandum adversariis, nam inde schismatici inferent, exemptionem clericorum non esse per se firmam, sed pendere semper ex consensu principum, ac proinde pro eorundem arbitrio revocari posse. Deinde rex Angliæ dicet se esse supremum in temporalibus, et nunquam consensisse, sed restitisse, non solum se, sed etiam antecessores suos. Denique etiam videndum superest an ipsimet reges consentire potuerint, nam perinde est consentire ac facere; probabimus autem reges non potuisse hanc exemptionem concedere; ergo neque ex illorum consensu potuerunt Pontifices illam introducere.

4. Quod igitur rex temporalis non possit privilegium talis exemptionis clericis sui regni concedere, ut illos faciat sibi non subditos, probatur imprimis principio a jurisperitis recepto, quod principes non possunt privilegium concedere, quod directe sit contra regiam dignitatem, quia non possunt illam minuere aliquid ei detrahendo, quia neque in eorum utilitatem principaliter creata est, neque illius absolutum dominium acceperunt, sed ut eam pro suis successoribus integram conservarent. Nam ob hanc etiam causam non potest Summus Pontifex suam dignitatem minuere, nec privilegium concedere, quo dignitati suæ aliquid detrahatur. Unde intulit Navar., in c. *Novit*, de Judiciis, corollar. 69, n. 166, nullum regem posse regno vel regnicolis suis privilegium concedere, ut neque sibi, nec magistratibus suis parere teneantur. Quod et confirmat, tum quia tale privilegium esset contra legem naturæ, dictantem principibus et superioribus obediendum esse; tum etiam quia respublica ipsa, si in se retineret potestatem supremam a Deo sibi datam, non posset membrum aliquod reipublicæ a lege sibi obediendi eximere, quia non posset se abdicare illa naturali potestate, quam a natura accepit in cives suos, manente eadem relatione et unione civium cum civitate, seu membrorum cum corpore; ergo neque nunc rex potest id facere, cum potestas ejus eadem sit, quæ in republica præcessit, et in eum translata fuit.

5. *Confirmatio.* — Possumus denique nos hoc confirmare exemplo adducto de Summo Pontifice, qui non potest aliquem hominem baptizatum a sua jurisdictione ita eximere, ut sibi parere non teneatur; nam idem dicendum videtur in rege temporali, quia ita comparatur ad regnum suum et personas ejus in regimine temporali, sicut Papa ad

Ecclesiam in spirituali. Ratio autem utrique communis est, quia Deus tam regi quam Pontifici commisit curam subditorum, ac præcepit ut eis jus dicerent, et in officio continerent, iniquos puniendo, et bonos defendendo; ergo non potest rex personas sibi a Deo commissas eximere, et liberas relinquere, quia hoc esset contra divinam institutionem, et contra sui muneris naturalem obligationem. Et hoc est quod rex Angliæ et alii contendunt, quando dicunt hanc exemptionem esse contra jus naturale. Tandem confirmatur hæc pars simul cum præcedenti, quia talis exemptio non esset in ædificationem, sed in detrimentum Ecclesiæ; ergo neque a rege, neque a Pontifice introduci potuit. Quam rationem intendisse videtur rex Angliæ, cum principes monet ut recogitent, *quantum spinarum et tribulorum* (inquit) *in mediis vestris ditionibus relinquatur, cum asseratur tam potens hominum factio sub imperiis vestris nasci, educari, opimisque prædiis frui posse, quæ a vestra potestate immunis sit, nec ullo jure vestris legibus judiciisque subjecta.* Sequi autem hoc incommodum ostendere conatur Paulus ille Venetus, quia cum Prælati ecclesiastici non possint in subditos gladio materiali uti, eos pœna mortis mulctando, inde fit ut vitia et peccata in Ecclesia augeantur. Unde concludit, hanc libertatem, quam ecclesiastici prætendunt, nihil aliud esse quam peccandi libertatem.

6. *Vera et catholica sententia.* — *Probatum primum.* — Nihilominus vera et catholica sententia est, clericos juste potuisse a jurisdictione temporalium principum eximi. Hæc assertio, quatenus auctoritate Ecclesiæ fundanda est, pendet ex facto, de quo nondum dictum est, et ideo prius ostendemus veritatem ipsam de possibili, postea ex facto certitudinem ejus probabimus. Dicimus ergo exemptionem hanc juste fieri potuisse tribus modis in argumentando tactis, videlicet, a Deo, et a Pontifice, et ab imperatore seu regibus. Et quidem prima pars adeo est evidens, ut a nemine possit sine magna cæcitate et impietate negari; nam Deus est absolutus dominus vitæ et mortis, ac libertatis humanæ; ergo, justissime sua potestate et jure utendo, potest quemlibet hominem alterius servum vel dominum efficere, et subditum vel superiorem, et similiter potest quemcumque hominem proprio dominio aut potestate privare, et prout libuerit alteri eam donare. Et ideo dixit Daniel, cap. 2: *Sit nomen Domini benedictum a sæculo, et usque in sæculum, quia sapientia*

et fortitudo ejus sunt, et ipse mutat tempora et ætates, transfert regna, et constituit. Ergo eadem facilitate potuit transferre clericos sub potestatem Pontificis, auferendo regibus potestatem quam in illas personas habere poterant, et illam Pontifici conferendo.

7. *Solvitur ratio contra dictum concessionis modum.* — Neque ratio quæ in contrarium fiebat, ullius est momenti, quia per hujusmodi exemptionem, mutationem, seu translationem, nullam mutationem in ipso Deo fieri necesse est; manens enim ipse immutatus, mutat imperia et humanarum rerum status, et ita in ipsa Ecclesia pro diversis temporibus distinctos esse voluit gubernationis modos juxta consilium voluntatis suæ, sine ulla ejusdem voluntatis mutatione aut contrarietate. Nam, licet Deus alicui regnum vel aliam potestatem tribuat, non cogitur perpetuo illam conservare, sed juxta suæ providentiæ rationem potest illam auferre, et alteri donare, non quia priorem voluntatem retractet, sed quia a principio sub ea lege et conditione, ac dependentia a sua voluntate omnia disposuit. Nec denique in hoc negotio intervenit aliqua dispensatio in jure naturali, sed solum quædam mutatio in materia ejus, quæ non solum a Deo, sed etiam per hominem fieri potest, ut alibi a me latius dictum est, et statim etiam attingam.

8. *Per clericorum exemptionem reges privantur jurisdictione in ipsos.* — Unde duo hic breviter distinguenda sunt, quæ adversarii confundunt, ut tenebris rem involvant, cum tamen res sit clarissima, et cuilibet medioeriter docto manifesta. Aliud est enim eximere aliquem ab obedientia alicujus, auferendo ab alio jurisdictionem, seu omne jus superioris circa talem personam, etiamsi circa alias potestatem retineat. Aliud vero est, conservando in principe vel Prælato eandem jurisdictionem in talem personam, idemque jus præcipiendi, nihilominus auferre a subdito obligationem parendi. Exemptio igitur explicata in hoc posteriori sensu (quem theologico more compositum appellare possumus) verissime dicitur esse contra jus naturale quoad hoc indispensabile, quia involvit apertam repugnantiam et contradictionem, etiam in ipsa divina voluntate. Nam inde fieret Deum simul velle, ut superior possit vere præcipere, ac proinde subditum efficaciter obligare, et ut nihilominus possit subditus licite non obedire, et consequenter ut simul sit subditus et non subditus; itemque ut sit bellum justum

ex utraque parte, non in ignorantia, sed in re ipsa fundatum, quæ est intolerabilis et incredibilis perplexitas. Quis autem unquam exemptionem clericorum ita intellexit? nullus profecto qui sanæ mentis sit. Alter igitur modus exemptionis non solum possibilis, sed etiam facillimus, imo et quotidianus est in his potestatibus quæ ab hominibus dantur, et ab eisdem auferri aut limitari possunt. Sic enim eximit rex aliquem nobilem a jurisdictione inferioris magistratus, et Pontifex eximit religiosum a jurisdictione Episcopi. Ita ergo eximere potuit Deus clericos a jurisdictione regum sine ulla dispensatione in lege naturali, quia nulla est lex naturalis, quæ præcipiat ut reges in clericos vel omnes incolas suorum regnorum jurisdictionem habeant; sed potius cum reges sint Dei ministri, et ab ipso habeant potestatem in quoslibet subditos, ipsa ratio naturalis dicat posse Deum potestatem illam minuere, et ab illa quos libuerit ex subditis eximere.

9. *Probatum secundum.* — Altera pars erat, non esse impossibile neque contra rationem naturalem, hanc exemptionem a Summo Pontifice efficaciter fieri, ita ut justa sit et valida, ideoque sæculares principes eam admittere et servare teneantur. Quæ pars propriam disputationem postulat, quam cap. 11 trademus, ubi auctoritate et ratione illam directe ostendemus; nunc ergo solum declaranda est, ut constet nullam habere repugnantiam. Duobus ergo modis intelligi potest, Pontificem hanc libertatem clericis conferre, primo, potestate humana seu mere naturali; secundo, potestate aliquo modo divina, id est, supernaturali et divinitus data. Priori modo fatemur Pontificem non potuisse hanc exemptionem introducere, hoc enim saltem probat ratio facta, quod non possit Pontifex jure humano, vel potestate naturali seu acquisita, regum potestatem auferre seu minuere, cum illi sint supremi in suo ordine, et secundum naturalem potestatem ei non subjiciantur.

10. *Objectio.* — *Responsio.* — Dicet forte aliquis titulum præscriptionis humanum esse ac naturalem, potuisse autem Pontificem usu præscribere hoc jus contra temporales principes, eximendi clericos ab eorum potestate. Respondetur hunc titulum non habere locum in præsentī materia, neque in illo fundari Pontifices, ut interdum rex Angliæ existimasse videtur, et in suis verbis indicat. Ratio vero reddi potest, vel generalis, quia illa, quæ sunt de intrinseca ratione supremæ potestatis,

non possunt contra supremum principem præscribi, ut est communis sententia juristarum, cum Bartholo, in l. *In omnibus*, ff. de Diversis et temporalibus præscriptionibus; et Panormitan., in cap. *Cum nobis*, de Præscript., et aliis quos refert Covar., in Practicis, cap. 4, et in Regula *Possessor*, p. 2, § 2, n. 8. Vel potest esse ratio peculiaris et propria, quia exemptio clericorum, seclusa concessionem seu voluntate ipsorum sæcularium principum, non posset sola humana ratione aut titulo juste inchoari, seu bona fide, et ideo necesse est ut potestas non procedat ab usu, sed potius e contrario usus legitimus supponat potestatem, et ab illa inchoetur.

11. *Pontifex per suam indirectam in reges potestatem potest clericos eximere.* — Oportet ergo ut hæc potestas sit supernaturalis, et a Christo specialiter indita; hoc autem modo, evidens est non repugnare quod Christus dederit Vicario suo hanc potestatem per quamdam participationem ejus domini et potentiae, quæ in ipso est per essentiam vel excellentiam. Quid est enim cur hoc fieri non potuerit? aut quæ deformitas aut malitia contra rationem naturalem in hoc excogitari potest? Concessa enim Pontifici tali potestate, per illam constituitur superior regibus tanquam minister Dei superioris ordinis, et ideo exemptio facta per hujusmodi potestatem erit quidem supra merum jus naturæ, non tamen contra illud. Neque in hoc video esse posse quæstionem, sed solum in hoc, an Christus de facto hanc potestatem Pontifici dederit, quam quæstionem in citato loco tractabimus, et ibi ex professo respondebimus objectionibus circa hoc punctum supra propositis, nam eo præcipue tendunt, ut ostendant de facto non esse datam Pontifici hanc potestatem. Nunc ergo breviter dicimus, argumenta illa solum probare, Pontificem non posse hanc exemptionem conferre clericis per directam potestatem quam in temporalibus habeat supra reges terræ, non tamen probare hoc excedere potestatem spiritualem ejus, quatenus per eam est superior regibus temporalibus, saltem indirecte, et in ordine ad spiritualia, quæ potestas etiam supra reges ethnicos in multis casibus locum habet, ut superiori libro ostensum est. Quomodo vero hæc potestas indirecta ad effectum exemptionis sufficiat, in dicto loco videbimus.

12. *Probatum tertium.* — Tertia pars supra posita fuit de regibus temporalibus, de quibus dicimus potuisse licite juri suo renunciare, et

quamvis nulla superiori virtute aut potestate cogentur, potuisse abdicare se jurisdictione temporalis, quam habebant in clericos, eamque in Pontificem Romanum vel alios ecclesiasticos Prælatos transferre. Hanc partem tanquam certam supponunt multa jura civilia et canonica, et communiter eorum interpretes, ac Doctores Theologi, ut in sequentibus capitulis late referemus. Ratio autem aperta est, quia rex supremus est verus dominus, et habet liberam potestatem utendi sua jurisdictione quocumque modo, neque intrinsece malo, neque sibi prohibito; sed actus eximendi clericos a jurisdictione laica est actus domini, et ejusdem jurisdictionis voluntariæ, qui nec fuit regibus prohibitus, nec est intrinsece malus; ergo potuit valide et licite fieri a quocumque rege supremo. Consequentia optima est et legitima. Majorem etiam non negabit rex Angliæ, est enim regibus favorabilis, et quidem merito, nam est res clara et evidens ex dictis supra de regia potestate. Quamvis enim rex non sit ita factus reipublice dominus, ut possit ad libitum sua potestate uti, et omnia in utilitatem suam convertere, nihilominus verus est dominus, quatenus verum et proprium jus habet præcipiendi, judicandi, gubernandi, et disponendi circa res sui regni in communem utilitatem, et ita juristæ hoc vocant dominium jurisdictionis, quod in supremo principe habet per se et in genere suo independentiam ab omni alio superiore infra Deum, et ideo habet amplissimam et liberam facultatem ad omnem usum non prohibitum, seu rectæ rationi non repugnantem.

13. *Exemptio est actus voluntariæ jurisdictionis.* — Superest ergo ut talem esse probeamus concessionem exemptionis, de qua tractamus. Illa enim quidam usus est supremæ jurisdictionis, nam (ut dixi) exemptio privilegium quoddam est, concessio autem privilegii actus est jurisdictionis voluntariæ, ut in lib. 8 de Legib. late tractavimus. Recte ergo dictum est, exemptionem hanc esse usum voluntariæ jurisdictionis, quam oportet esse supremam in suo ordine, ut possit etiam a se ipse supremus princeps privilegiatum eximere. Alia etiam ratione dici potest hic actus usus jurisdictionis, quia est quædam jurisdictionis donatio; nemo enim dare potest jurisdictionem, nisi qui illam habet. Est autem peculiare in hoc modo concedendi jurisdictionem, qui per hanc exemptionem fit, ut princeps, qui illam alteri concedit, se ipsum illa

privet, quia etiam a sua potestate subditum eximit; quod non invenitur in aliis modis delegandi vel committendi jurisdictionem, nec in exemptione ab inferiori magistratu, quam princeps concedit. Unde si illa exemptio consideretur ut est jurisdictionis collatio, actus jurisdictionis recte appellatur; si vero ut abdicatio proprii juris spectetur, magis videtur esse actus domini et liberalitatis; sub utraque autem ratione optime cadit in supremum gubernatorem et dominum. Quod ergo hic usus jurisdictionis suæ non sit prohibitus supremo principi lege positiva, manifestum est, quia non habet superiorem a quo lex illa ferri potuerit. Supponimus enim illam legem non esse positivam divinam, nulli enim lata est, aut ostendi potest; deinde etiam non esse canonicam, tanquam per se notum sumimus. Et ideo de solo directe superiore loquimur, cum negamus regem habere superiorem, a quo lex illa ferri potuerit, quia deberet esse lex humana et civilis, quæ a solo principe directe superiore in temporalibus fieri poterat. Neque fingi potest lata ab ipso rege, quia non potest supremus princeps se per se primo sua lege obligare, sed ad summum per quamdam consecutionem, quando lex communitati imposita similem obligandi rationem habet in principe; hæc autem lex, si daretur, non communitati, sed soli principi imponeretur, ideoque non potest ab eodemmet principe ferri. Nec denique fingi potest quod sit lex a republica lata; nam postquam republica potestatem suam in regem transtulit, illo est inferior, ut illum non possit positivis legibus obligare.

14. *Exemptio clericorum nec justitiæ, nec rationi naturali repugnat.* — Solum ostendendum superest, illum usum non esse per se et intrinsece malum, seu, quod perinde est, privilegium illud non esse contra justitiam vel naturalem rationem. Quod quidem per se evidens videtur, quia est in favorem fidei et religionis, et nulli nocet nec præjudicat, nisi ipsimet principi concedenti privilegium, quod voluntarie facere potest et pie, si propter dictum finem et sine alicujus noxamento id faciat. Declaratur præterea in hunc modum, quia vel usus ille est per se malus, quia est contra pactum cum republica initum, cum primum in regem transtulit potestatem suam; vel quia est contra naturalem legem justitiæ, qua rex tenetur habere curam suorum subditorum, seu incolarum omnium regni sui, juxta exigentiam sui mu-

neris, quod a republica accepit; utrumque autem sine fundamento excogitatur, facillimeque excludi potest; nulla est ergo vera ratio intrinsecæ malitiæ in tali privilegio.

15. Prior pars minoris probatur, quia gratis fingitur tale pactum inter rempublicam et regem, nimirum, quod respublica suam potestatem sub ea conditione seu limitatione in regem transtulerit, ut non posset tale privilegium exemptionis aliquibus civibus concedere. Unde enim probari potest talis conditio, aut quod illius signum ostendi potest? Præterea ipsamet respublica non habebat potestatem suam ita limitatam, quia non ex aliquo pacto simili, sed a Deo ipso illam recepit quasi congenitam cum natura, et sub ea tantum conditione, ut illa juste et secundum rectam rationem uteretur; ergo eodem modo illam in regem transtulit, et quidquid aliud fingitur, voluntarium et impertinens est. Præsertim quia si humana respublica consideretur in statu legis naturæ, in quo se ipsam regere posset per rationem rectam, vel naturalem tantum, vel fide illustratam, potuisset et temporales reges sibi, et sacerdotes ad Deum cultum peculiariter dicatos instituere, sacerdotesque a regum potestate eximere, et sub aliquo gubernatore in suo ordine supremo eos constituere; in hoc enim genere institutionis nulla est repugnantia vel deformitas; ergo etiam rex, quamvis simpliciter totam potestatem a republica receperit, posset postea simile privilegium sacerdotibus concedere; ergo supervacaneum est fingere pactum illud, et conditionem seu limitationem sibi a republica impositam, cum ad convenientem reipublicæ gubernationem necessaria non sit. Quin potius talis conditio, si extendatur ut locum habeat etiam respectu sacerdotum, seu Pontificum supernaturali modo a Christo institutorum, sic neque venire poterat in mentem humanæ reipublicæ secundum se spectatæ, et contra rationem et publicam honestatem esset, et ideo nullius momenti vel valoris foret. Igitur ex hoc capite non est ligata potestas regum, quominus recte et valide privilegium hoc clericis dare potuerint, etiam si aliunde illud non haberent.

16. *Ita aliquem eximere, ut nulli subjiciatur, intrinsece malum est.* — Atque inde tandem facile probatur alterum membrum, nimirum privilegium hoc non esse contra naturalem legem justitiæ, qua rex tenetur curam omnium civium habere, ut convenienter gubernentur. Nam rex, concedendo hoc pri-

vilegium, non omittit hanc curam, sed altiori et convenientiori modo illi providet. Unde duobus modis cogitari potest, regem, aliquem sibi subditum a sua jurisdictione eximere. Primo, abdicando a se omnem potestatem et jurisdictionem circa illum, et nulli alteri illum subjiciendo, sed omnino vagum, ut sic dicam, et absque lege et gubernatore illum relinquendo. Et hunc modum privilegii fatemur esse inordinatissimum, et intrinsece malum, quia est bonis moribus contrarium, et ex se communitati reipublicæ valde perniciosum. Non est autem hujusmodi clericorum exemptio, ut nunc supponimus. Alio modo potest rex eximere subditum a sua jurisdictione, potestatem in eum alteri tribuendo vel relinquendo; et hic modus malus non est, sed potest habere convenientem rationem, quia per se non repugnat bonis moribus subditorum, quia non relinquuntur sine sufficienti gubernatore, et aliunde potest esse magis decens, magisque ad commune bonum conveniens, propter peculiarem statum aliquorum civium. Talis autem est exemptio clericorum, ut infra probabimus; ergo illam concedere, non fuit contra bonum usum regis jurisdictionis et potestatis, ac proinde nec rationi naturali repugnat tale privilegium, nec excedit supremi principis potestatem.

17. *Solvuntur argumenta contra hunc exemptionis modum.* — Neque etiam contra hoc obstant argumenta, quæ supra tertio loco proposita sunt. Quod enim in primo dicitur, non posse principem suam jurisdictionem seu potestatem minuere, eam alteri communicando, non est in universum verum, quando talis divisio vel communicatio jurisdictionis ad bonum reipublicæ conveniens judicatur, quia potestas illa de se mutabilis est, et ad commune bonum reipublicæ ordinatur, et ideo nulli juri repugnat, quod in illa fiat hujusmodi mutatio. Præsertim quia per tale privilegium non privatur respublica tali jurisdictione in se, et in omnibus suis membris, sed ab uno in alium transfertur, quod multis de causis fieri potest, ut constat. Neque in hoc est æquiparatio cum jurisdictione Summi Pontificis admittenda, quia dignitas Pontificia alioquem habet institutionem, ratione cujus immutabilis est, ut in superioribus dixi, et ideo fieri non potest ut baptizatus aliquis ab ea eximatur, cum jure divino illi subjectus sit, quod secus in potestate regia, quæ simpliciter et proxime est ex institutione humana. Quod autem Navarrus et aliqui juristæ